

Kansatieteilijät palaavat juurilleen

Aila Nieminen, Pia Olsson, Helena Ruotsala & Katriina Siivonen (toim.) Aineen taikaa. Näkyvän ja näkymättömän kulttuurin jäljillä. SKS, Helsinki 2011, 365 s. ISBN 978-952-222-281-7

Esineet ja materiaallinen ympäristö ylipäätään on itseoikeutetusti ollut kansatieteen tutkimuskohde tieteenalan syntyajoista lähtien. Viimeisten vuosikymmenten aikana kansatieteilijät ovat muiden ihmistieteiden tapaan keskittyneet tarkastelemaan ympäristöjämme aineettomasta näkökulmasta: kieltä, sosiaalisia suhteita ja symbolisia merkityksiä. *Aineen taikaa* -antologia on yksi osoitus materiaalisuuden uudesta noususta ihmistieteissä, mitä on jo ehditty nimitää materiaaliseksi käännteeksiin.

Toimittajat pohjustavat antologian sisältöä toteamalla, että tutkimuksen tehtävä on kertoa, miten *esineet yhdistävät ihmiset yhteiskuntaan* (s. 10, kursivi V.K.). Tutkijat toimivat heidän mukaansa välittäjinä esineen ja yleisön, esineen ja lukijan ja esineen ja kokijan välillä. Tutkijoiden tehtävä on paitsi selvittää materiaalia ja valmistusta koskevat yksityiskohdat, myös ennen kaikkea kontekstualisoida esineen erilaiset käyttöyhteydet. Tätä tehtävää antologian kirjoittajat tavoittelevat kukin omien kykyjensä ja intressiensä mukaan.

Johdannon jälkikirjoituksesta käy ilmi, että teos on tarkoitettu juhla kirjaksi eläkkeelle jäävälle kansatieteilijä Seppo Korhoselle.

Tämä seikka selittää antologian hienoista laadullista epätasaisuutta; juhla kirjoihinhan kuuluu kaikkien juhlinnan kohteelle läheisten tieteilijöiden kirjoittaa, jolloin kovin yhtenäistä temaattista kokonaisuutta on vaikea saavuttaa. Toimittajat ovat kuitenkin tehneet parhaansa, minkä tuloksena esineiden ja materiaalisuuden tutkimuksen kehityskulkuja kansatieteessä valottava lyhyt johdanto on erinomaista luettavaa. Toimittajat myös kiteyttävät artikkeleiden sisällön niin ytimekkäästi ja houkuttelevasti, että varsinaisilla artikkeleilla tekee tiukkaa täyttää johdannon lupauksia.

Kirja on jaettu kolmeen temaattiseen osioon: Ylevöittävät esineet, Kosmos arjessa ja Taivaltavat juuret. Ylevöittävät esineet -osiossa kirjoittajat tarkastelevat esineitä sosiaalisten suhteiden ja hierarkoiden ylläpitäjinä ja viestien välittäjinä. Tämän osion kaikki artikkelit käsittelevät erilaisista näkökulmista vaetetusta. Artikkeleissa käsitellään yläkouluikäisten poikien vaetetusta (Pia Olsson), romaninaisten pukeutumista (Anna-Maria Viljanen) ja naissotilaan univormua (Juhan U.E. Lehtonen) sekä jäljitetään Tuhkimo-tarinan kengän historiaa ja erilaisia

tulkintoja (Satu Apo).

Ensimmäisen osion helmiä olivat Viljasen artikkeli romaninaisen puvusta muoti-ilmiönä ja etnisen identiteetin välittäjänä sekä Apon Tuhkimo-tarinatyypissä esiintyvän kengän erilaisia tulkintoja esittelevä artikkeli. Viljasen artikkeli perustuu pitkäaikaiseen romanikulttuurin tutkimukseen, jonka pohjana on kenttätyö romanien parissa niinkin aikaisin kuin 1960 ja 1970 -lukuilla. Viljanen havainnollistaa kiinnostavasti, kuinka nykyinen suomalaisen romaninaisen nykyään hyvin yhdenmukainen vaateparsi on 1900-luvun kuluessa muokkaantunut ja pikku hiljaa vakiintunut erilaisten muoti-ilmiöiden ja sattumienkin summana. Viljasen mukaan romanien pukeutuminen oli 1920-luvulle asti melko samanlaista pääväestön kanssa, vasta kun valtaväestön hameenhelmat alkoivat lyhetä, alkoivat vastavasti romaninaisten helmat levenyä ja muuttua koristeellisemmiksi. Viljanen päättää artikkelin analysoimalla romaninaisen tiukasti normitetun pukeutumisen merkitystä symbolisen puhtauden ylläpitäjänä ja etnisen identiteetin näkyvänä merkinä niin valtaväestölle kuin myös yhteisön sisällä.

Toinen osio, Kosmos arjessa,

tarkastelee sitä, miten esineiden kautta avautuu näköala ihmisten ja yhteisöjen maailmankuviin. Tämän hiukan hajanaisen osion artikkelit tarkastelevat taikaesineitä (Ulla Piela), jyräjän nahkaisia pyhäinjäännöksiä (Jussi-Pekka Taavitsainen ja Markus Hiekkänen), marilaisia pyyheliinalahjoja (Ildiko Lehtinen), räsymattoja (Katriina Siivonen) ja nukkekaappeja (Bo Lönnqvist, Leena Sammallahti) sekä pelon aineellista kulttuuriperintöä myrskytulva-alueella (Outi Tuomi-Nikula).

Kosmos arjessa -osion mielenkiintoisinta antia oli Bo Lönnqvistin napakka artikkeli 1600-luvulta peräisin olevasta amsterdamilaisesta nukkekaapista ja sen käyttötarkoituksesta. Lönnqvistin mukaan tulkinta, että alkuperäiset 1500–1700-luvuilla valmistetut nukkekaapit olisivat olleet tytöille suunnattuja pedagogisia leikkikaluja, on virheellinen ja perustuu moderniin käsitykseen lapsesta erityisenä leikkivänä olentona. Lönnqvist liittää nukkekaappien alkuperäisen käyttötarkoituksen 1600-luvulla suosittuun taidekaappien, eräänlaisten miniatyyrimaailmojen, keräilyharrastukseen. Kun taidekaapit kuvasivat miehistä maailmaa, nukkekaappi puolestaan kuvasi uutta kotikulttuuria, naisille kuuluvaa kodin maailmaa. Miniatyyriset kodit olivat status- ja keräilyesineitä, jotka esittivät ”täydellistä taloutta” ja samalla omistajansa omaisuutta ja säädynmukaista elämää. Nukkekaapin käyttötarkoituksen pohdinnan kautta avautuu näkökulma niin kotikulttuuriin kuin lapsuuden ja leikinkin kulttuuri-

historiaan.

Taivaltavat juuret -osion artikkelit tarkastelevat esineiden liikettä ajassa ja paikassa. Osiossa taivaltavat niin esineet ruotsiinmuuttajien mukana (Hanna Snellman), poroaidan funktio ja merkitykset ajassa (Helena Ruotsala), kartanorakennusten sijoittelu suhteessa sukupuoleen ja valthierarkioihin (Anna-Maria Åström), maalaistalo paikasta toiseen (Ulla Vuorela) kuin Kultarannan sohvakalustokin (Tuula ja Pekka Leimu). Osion ja samalla koko antologian päättää Seppo Knuutilan pohdinta kansatieteiden ”käänteistä” ja suhteesta muihin perinnetieteisiin.

Tämän osion lähtökohdiltaan lupaavin artikkeli on Hanna Snellmanin ”Muistoja Suomesta”. Snellman tarkastelee suomalaisten siirtolaisten kotien esinemaailmaa 1970-luvulla tehdyn kenttätöaineiston pohjalta. Hän kysyy aineistolta, miten suomalaiset siirtolaiset toteuttivat ylirajaista identiteettiään esineiden avulla. Analyysi törmää kuitenkin aineiston rajoituksiin: 1970-luvulla kansatieteellistä kenttätöä tehtiin siirtolaislähiöissä vielä samalla menetelmällä kuin aiemmin oli tarkasteltu talonpoikaismiljöitä. Kansatieteilijät etsivät kodeista ”suomalaisuuden symboleita” ja tarkensivat kameransa ja haastattelukysymyksensä lähinnä niihin. Lopulta aineisto paljastaa enemmän tutkimuksen tekijöistä kuin sen kohteesta.

Seppo Knuutila puolestaan käy antologian päätösartikkelissa lävitse suomalaisten perinnetieteiden lukuisia käänteitä ja folkloristiikan ja etnologian suhdetta toi-

siinsa. Knuutilan painokas mielihio on, että vaikka sisartieteiden oppihistoriallinen kehitys kietoutuu toisiinsa, niin oppialojen yhdistämisen laaja-alaiseksi perinnetieteeksi täytyisi tapahtua oppiaineiden omasta aloitteesta, ei hallinnollisena pakkomenettelynä tai säästötoimenpiteenä.

Antologian eheimmät ja kiinnostavimmat artikkelit ovat jo eläköityneiden konkareiden kirjoittamia. Liekö eläkkeellä aikaa hioa tekstiä vai onko helmi hioutunut jo samaa aihetta riittävän pitkään tutkiessa? Lupauksestaan huolimatta antologia ei kuitenkaan tarjoile kovin järeitä uusia avauksia (Orvar Löfgrenin aikanaan kansatieteeltä peräänkuuluttama ”veri ja hiki” [*Journal of Material Culture* 1/1997] jäävät näistäkin uupumaan) vaan lopulta enimmäkseen melko tavanomaista esineiden tai rakennusten käyttöhistorian tai biografian jäljittämistä. Teos toki taltioi arvokasta ja mielenkiintoista esineiden ja ympäristöjen kulttuurihistoriaa. Ylipäätään on merkittävää, että esineet, materiaallinen ympäristö ja esinälliset kokemukset ovat jälleen tulleet arvostetuiksi ja tärkeiksi tutkimuskohteiksi niin kansatieteissä kuin lähitieteenaloillakin. Meillä sisartieteillä on paljon opittavaa kansatieteiltä!

Veera Kinnunen